

Cumartesi Anneleri'nden Plaza de Mayo Anneleri'ne

Ceza Hukuku dersindeyim, telefonla uğraşmamam gerekiyordu. Hafıza Merkezi'nin bir gönderisi düşüyor önüme, “zorla kaybetmelerin yüzde 67'sinde kaybedilenlerin bedenleri hâlâ bulunamadı, yüzde 7'sinde ise bedenler bulundu ancak ailelerine teslim edilmedi”. Profesörse aynı anlarda ceza hukukunun insaniliğinden bahsediyordu, “arkadaşlar, modern ceza hukuku toplumu korur, devleti korur”. Adı ceza hukuku olan bir hukuk ve içinde iğnelerle kazıya kazıya çaresiz hakkaniyet arayışımız. Pekâlâ, hukuku tamamdı da, zorla kaybetmeler neyin nesiydi?

Dersten çıkıyorum, dalgın dalgın fakülteyle kütüphane arasındaki yolda yürüyorum. Zorla kaybetmek, kaybedilmek, faili meçhuller ve kayboluş... Bu kelimelerin tam olarak ne anlama geldiğini düşünmeye çalışıyorum. Benzer bir yürüyüşü devletin insanları bir yere kapatabilmek yetkisi üzerine de yapmıştım, görenler muhakkak “deli” diyordu kendi kendimle kavga eden hâlime. “Nasıl oluyor da devlet insanları alıp da kapatabiliyor duvarların arasına?” diye sorup sorup akıl erdiremiyordum. Siyasi suçlular üzerine düşünüyordum, F tiplerinin işkence badanalı duvarlarını, hep bir önceki kuşağı daha az özgürlükçü olmakla suçlayan hiç de daha fazla özgürlükçü olmayan insanları ve insan haklarını. Öyleyse bu iki yürüyüşümde de çok farklı yerlerde gezinmiyor, hemen hemen çok yakın iki konu arasında mekik dokuyordum. “Hukukun bittiği yerde... Neydi o söz, hukukun bittiği yerde... Ne başlıyordu? Tiranlık!”

“Pek tabii, tiranlar da hukuku kullanıyor-du, hukukun bitmesi diye bir şey yok, yani ardıllık ilişkisi yok ortada, acaba Locke bunu düşünmüş müydü, düşünmek istememiş miydi?”

“Kaybetmek nasıl bir duygu? Kaybettiğinin akıbetini bilmemek nasıl bir duygu asıl? Hayır asıl kaybedilmek nasıl bir duygu? Kaybettiren bunu hangi duyguyla yapıyor, gücün ona verdiği haz ne kadar daha ileriye götürebilir onu?”

Mesela bir eşyayı kaybetmiş olduğumu düşündüm, nerede olduğunu bilmemek nasıldı diye düşündüm, “dağınık yurt odamda eşyalarımın arasında bir yerde mi?” yoksa “yolda yürürken mi düşürdüm?” veya “birisi onu çaldı mı?”, bunlara cevap verememek insanı mutlaka yoruyor.

Peki bir insanın kaybedilmesi nasıldı? Peki çocuğunu kaybeden bir insan ne hissedirdi? Cumartesi sabahları Galatasaray Meydanı'nı düşündüm. Öğlene doğru meydandaki hareketliliği, beyaz örtüleriyle “barış” diyen, insanlara selam vererek meydana doğru üçer beşer giden, çocuklarının nerede olduğunu altı yüzü aşkın haftadır soran anneleri düşündüm. Kaybedilen bir insanın annesi, babası, ağabeyi, kardeşi... “Bunca haftadır insanlar gerçekten neyin savaşını veriyor, anlayabiliyor muyum?” diye kendimi sorguluyordum.

Ben bunları peş peşe düşünürken kütüphaneye varmış, girişte kartımı okutmuş, ikinci kattaki kitapların arasına varmışım bile. Türkçe dersi için sözde kendime kitap bakıyorum, işte bugün burada yazacağım yazı için güzel bir roman bakıyorum ama kafamdaysa hep aynı soru dönüyor, “ne menem bir şey bu hukuk, bukalemun gibi her şeye uyuyor, kılıf oluyor”. İşte bu soruyla kitapların arasında dolanırken beni dersten beridir kafamı kurcalayan kaybetmelere götürecek incecik, çirkin bir kapak dizaynı olan, dürüst olmak gerekirse ilk bakışta hiç de çekici durmayan bir kitap buldum. Bir çocuk parkında insanların hiç önemsemediği, en çirkin, en çekinik bulunduğu çocuğu izleyip de hayran kalmanın, onun zekâsını keşfetmiş olmanın mutluluğuna benzer bir buluştu sanırım.

Kitabın adı başta hiçbir anlam ifade etmiyor: *Okulcuk*. Ama hemen altında yazan yazıyla şimşekler çakıyor: *Arjantin’de Kaybolma Öyküleri*. Yazar Alicia Partnoy, 1976’da Arjantin’de kaybedilen insanlardan bir tanesi. Yani otuz bin insandan bir tanesi ama aynı zamanda o yıllarda kurtulan birkaç insandan da bir tanesi. La Escuelita adı verilen onlarca toplama kampı okulcuklardan birine hapsedilmişti Alicia. Hem kaybedilendi hem kaybedilen yakınıydı Alicia.

Kurtarılmış hayatını da kaybedilen yakınlarına adadığını yazıyor, yani kurtuluş tek başına hiçbir anlam ifade etmiyor onun için de. Tıpkı kaybedilen Cemil Kırbayır'ın ağabeyi Mikail Kırbayır'ın eylemlerinin 654. haftasında Galatasaray Meydanı'nda "Cemil'in ölüsüne ne yaptınız? Cemil'i katlettiniz ama öldüremediniz. Benim de 28 yaşımı, 29 yaşına çıkaramadınız. Çünkü biz kayıp yakınları ömrümüzün kalanını onların yaşaması ve yaşatılmasına adadık" sözlerindeki ısrar gibi.

Hikâyelerden birinde (ya da anılarından birinde demek daha doğru olacaktır) Alicia, çocukluktan bu yana burnunun büyüklüğünü ve kemerli şeklini hiç sevmemiş olduğundan bahsediyor. Sonraları okuldaki işkence dolu günlerde burnunun büyüklüğü ve şekli, gözüne bağladıkları gözbağını yukarıda tuttuğundan, ışığı ve dünyayı biraz daha fazla görmesine imkân verince burnunu nasıl sevmeye başladığının ironik anısını paylaşıyor. Bir başkasında da kızının yüzünü artık anımsayamadığını, anımsamak için hafızasıyla girdiği yarışı doğal ve bir o kadar çarpıcı bir biçimde aktarıyor. Yine tıpkı aynı Galatasaray Meydanı eyleminde babası kaybedilen Zozan İrmez'in mektubundaki sözlerini anımsatıyor: "Umutlarımız tükenmedi hâlâ. Bir gün çıkıp gelecek ya da herhangi bir sokakta dolaşırken yanımdan geçecek ve o beni tanımazsa bile ben onu tanıyabileceğim diyorum". Kerevan'ın kızı Zozan'dan, Alicia'nın kızı Ruth'a doğru bir zincir bu ve bu zincirdeki halkalar şimdi Galatasaray Meydanı'ndan Mayo Meydanı'na uzanıyor ve direniyor. Zorla kaybetmelerin, faili meçhullerin arkasında devletlerin olduğunu meydanlardan haykırıyorlar bizlere, özellikle de biz üniversite öğrencilerine. Çünkü bilgi öyle kürsülerde yalıtılmış hâlde bulunmasın, hayata dokunsun diye.

İşte tam da bu hikâyeler bizim birçok şeyi anlamamıza yardım edebilir. Çünkü birkaç saat önceki Ceza Hukuku dersinde harıl harıl not alan biz öğrenciler ve hukukun üstünlüğünden bahseden profesör gerçekte bağını, devletin ve madalyonun diğer tarafını ancak yüzünü sokaklara dönerek

anlayabilir. Bunları açığa çıkarıp diri tutmadıkça, bunların takipçisi olmadıkça ve hesabını sormadıkça bu ihlaller devam edecek. Nitekim, geçtiğimiz ağustos ayında yıllardan beridir giderek çoğalan kaybedilen insanlar listesine bir tanesi daha eklendi: Santiago Maldonado. Hem Galatasaray Meydanı'nda hem Mayo Meydanı'nda ve tabii ki dünyanın geri kalanında birçok insan aynı soruyu soruyor: Maldonado nerede?

Önüne modern sıfatı koyduğumuz her isim aklanıyor mu, bizi geçmişten, çok değil kırk elli yıl öncesinden çok farklı bir yere mi taşıyor? Hukuk ve insan hakları bugün Cumartesi Anneleri'ne ya da Plaza de Mayo Anneleri'ne bir cevap verebiliyor mu, bir cevap verilmesi için işlev görüyor mu?

Nur Safa Gündüz